

ФІНАНСИ, КРЕДИТ

УДК 658.15:338.43

І.Ю. Гришова, І.П. Островська, А. Менкконен

САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК ЙОГО ФІНАНСОВОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ

Розглянуто сутність реалізації санації, основною формою якої є фінансово-економічний механізм. Представлено концептуальну модель реалізації санації підприємств. Запропоновано методичні рекомендації реалізації санації з урахуванням критеріїв прийняття рішення та інноваційної складової.

Вступ. Деформація економічного простору під впливом світової економічної кризи знову привернула увагу науковців в бік проблем антикризового управління, ризик-менеджменту та санації підприємства.

Внутрішні механізми мінімізації ризиків економічної діяльності підприємств все частіше не виправдовують витрат на їх реалізацію та не приносять очікуваних фінансових результатів. Відновлення фінансової стабільності та економічної безпеки аграрних підприємств може бути здійснено на різних фундаментальних засадах і, відповідно, з різними перспективами. В Україні, на жаль, існують великі ризики продовження логіки попереднього помилкового досвіду з накопиченням внутрішніх диспропорцій і суперечностей, що продукує загрози все більшого руйнівного характеру. Інший сценарій потребує виваженої, скоординованої фінансової політики та принципово нового фінансового інструментарію, спрямованого на поступові якісні зміни як в структурі пріоритетних галузей та напрямів аграрного виробництва, так і в управлінні їх фінансовим забезпеченням. Тому актуальності набуває науковий пошук та впровадження нових механізмів підвищення економічної захищеності підприємств в умовах невизначеності та трансформації фінансової архітектури аграрної економіки. Це зумовлює орієнтування наукових пошуків на глибоке вивчення та окреслення шляхів розв'язання зазначених проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливої уваги заслуговують сучасні підходи управління механізмами фінансової захищеності підприємств аграрної сфери, досліджені такими науковцями як І.А. Крюкова, О.О. Терещенко, І.Б. Хома, Т.С. Шабатура [1-4, 11]

Наукову дискусію з приводу формування фінансових ресурсів та ефективного їх використання підприємствами аграрної сфери в кризових умовах з урахуванням механізмів санації підтримують відомі економісти Є.М. Андрущак, Т.А. Булович, І.Н. Карпунь, Б.Й. Пасхавер, М.Й. Малік, Р.П. Саблук, О.О. Непочатенко, А.В. Чупіс та ін. [5, 6, 7].

Незважаючи на накопичений у науці та практиці аграрного виробництва досвід здійснення антикризової діяльності на аграрних підприємствах, у цій сфері залишаються неоднозначними ряд питань, пов'язаних із тлумаченням сутності санації підприємства, виділенням її форм і видів, визначення її змісту, обґрунтування економічної ефективності та доцільності санації підприємства. Системний характер перманентної кризи потребує побудови більш прогресивного типу розвитку підприємств, створення умов для якісних структурних змін і тривалого зростання аграрного виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення контурів економічної захищеності підприємств та надання економічних характеристик санації підприємства в контексті фінансової безпеки аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що превентивні заходи необхідно розробляти відповідно до причин появи кризових явищ на аграрних підприємствах [1]. Тобто визначення та ідентифікація характеру кризи, оцінка реального стану підприємства (передкризовий чи кризовий) – першочергове завдання при розробці антикризових стратегій та санаційних заходів.

Рівень ефективності управління підприємством в кризовий період значною мірою залежить від таких факторів, як рівень готовності підприємства до кризи, сформовані обсяги страхових фондів зниження негативних наслідків, ступінь володіння інформацією про можливі зміни навколишнього середовища, проведення превентивних заходів, оперативність та гнучкість реагування підприємства на зміни зовнішнього середовища та ін. На жаль, криза вітчизняних підприємств в аграрній економіці в останні роки набуває ознак хронічного характеру, підприємства обирають агресивні підходи управління, оборотні засоби не поповнюються до нормативних потреб, вартість кредитних ресурсів та альтернативних джерел фінансового забезпечення аграрного виробництва перевищує економічно обґрунтовані межі, а страхові резерви протидії негативним наслідкам та аграрним ризикам вичерпано, що, в свою чергу, обумовлює безперспективність реалізації як внутрішніх механізмів фінансової безпеки аграрних підприємств, так і неефективність державної підтримки. У разі довготривалої фінансової кризи ресурсний потенціал підприємства вичерпується, підприємство втрачає конкурентоспроможність та позиції на ринку.

Дослідження вітчизняних наукових праць дає змогу виділити ряд особливостей управління підприємством у кризових умовах [4]:

- кризи можна передбачати, очікувати і викликати;
- кризи у визначеній мірі можна прискорювати, випереджати, відсувати;
- до кризових ситуацій необхідно готуватись;
- наслідки кризи можна пом'якшувати за рахунок своєчасного реагування на їх виникнення;
- управління в умовах кризи вимагає особливих підходів, спеціальних знань, досвіду та мистецтва;
- кризові процеси можуть бути до визначеної межі керованими; управління процесами виходу з кризи здатне прискорювати ці процеси і мінімізувати їх наслідки.

Основними видами кризи, що потребують санаційних заходів, визначають їх напрями, масштаби, форму реалізації, тривалість нестабільного стану підприємства та методологічні підходи до складання бюджету санації є:

- стратегічна криза (коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал і відсутні довгострокові фактори успіху);
- криза операційної діяльності чи прибутковості (перманентні збитки вихолощують власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу);
- криза ліквідності (підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності).

Керування кризовими процесами з метою відновлення стабілізації, фінансового оздоровлення та набуття фінансової безпеки функціонування аграрного підприємства реалізується за допомогою санаційних заходів.

І.В. Крюкова наголошує, що при ідентифікації кожного із зазначених видів кризи та прийнятті рішення про доцільність проведення санаційних заходів, екстрену увагу необхідно сконцентрувати на оптимізації фінансових потоків. [2] Виходячи із розуміння фінансових потоків та форм їх функціонування (матеріальної, нематеріальної та грошової), саме дисбаланс фінансових потоків спричиняє кризові явища та відповідає за порушення рівноваги, характеризує фінансову захищеність та є інструментом фінансової безпеки підприємства. Тому логічним буде розглянути санацію в контексті підвищення фінансової захищеності та активного інструменту досягнення фінансової безпеки. Цю тезу підтверджують дослідження відомих вчених Г.К. Ялового та О.В. Іваницької, які розглядали санацію з погляду її економічної

політики [3], мотивуючи, що розповсюджені в практиці підходи не розкривають значущості санації як постійного руху – визначення цілей, формування стратегії, розроблення заходів, управління процесами.

Економічну політику санації визначено як систему управлінських рішень на мікро- та макрорівнях, спрямованих на управління фінансово-економічними результатами та досягнення певного рівня стійкості підприємств у напрямі визначених цілей, що сприятиме забезпеченню загального економічного зростання у суспільстві.

На думку автора, метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Дослідження теоретико-методологічних аспектів формування фінансової стабілізації підприємств аграрного виробництва дозволяють визначити основні домінанти її забезпечення (рис. 1).

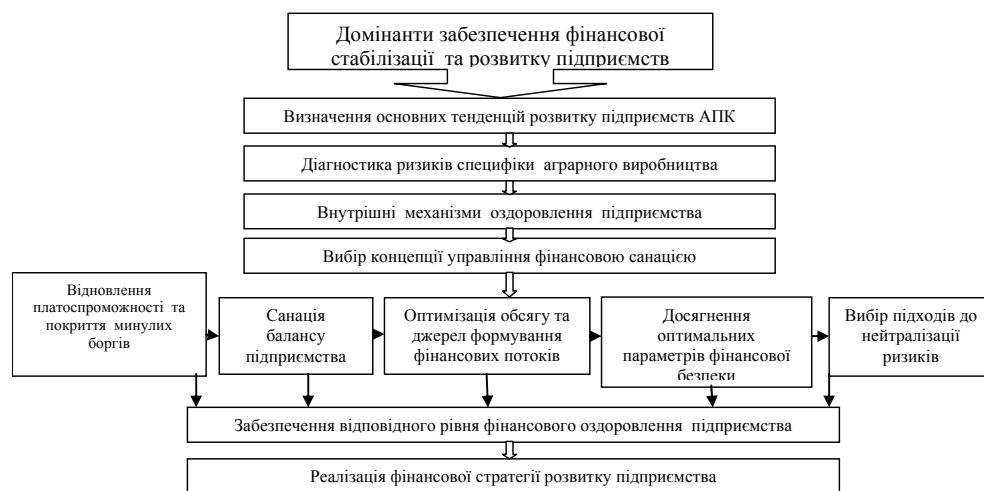

Рис. 1. Домінанти забезпечення фінансової стабілізації підприємств аграрного виробництва

Зарубіжний досвід свідчить, що найважливішим критерієм щодо обґрунтування санації є її ефективність, тобто рішення в процесі санації повинні мати економічний сенс, забезпечувати використання всього наявного у підприємства ресурсного потенціалу, реалізацію всіх його компетенцій та збалансування фінансових потоків у часі а за обсягами.

Механізм реалізації санації аграрних підприємств Фінляндії є досить лаконічним і складається з таких основних етапів:

перший – відновлення платоспроможності за рахунок наявних ресурсів, власних резервів, реструктуризації боргів і зовнішньої допомоги;

другий – покриття нагромаджених збитків попередніх періодів шляхом використання основних резервів (санації балансу), фінансової допомоги власників та інших зовнішніх надходжень;

третій – поліпшення майнового стану за рахунок наявних коштів, нагромадження власного капіталу, зовнішніх довго- та короткострокових запозичень;

четвертий – зміцнення фінансової стійкості зі зміною структури власності або шляхом залучення позикових коштів.

На думку фахівців, ефективну санацію можна забезпечити завдяки планомірному розвитку й використанню наявного в підприємства потенціалу, а також послабленню чинників, що обмежують можливості санації [4, 5, 6]. Санація вважається успішною, якщо за допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та фактором виробничо-технічних удосконалень підприємство

виходить з кризи (нормалізує виробничу діяльність та уникає оголошення банкрутства) і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді [7].

Санація підприємства та її очікувані результати містяться в затвердженому плані санації, що характеризує розрахунок ефективності, а також перелік заходів щодо організаційно-економічних механізмів реалізації плану та контролю за її перебігом. Деталізуються очікувані результати виконання проекту, а також прогнозуються можливі ризики й збитки.

Основні критерії ефективності санації такі:

- ліквідність та платоспроможність як результат оптимізації фінансових потоків підприємства в оглядовому періоді;
- прибутковість операційної діяльності, що дозволяє залучати в наступному періоді кредитні ресурси та визначається відношенням очікуваними додатковим прибутком в процесі санації до витрат на реалізацію санаційної стратегії;
- додаткова вартість, створена в результаті санації, яка виражається в абсолютному прирості вартості активів (різниця між очікуваною та теперішньою вартістю);
- конкурентні переваги та стабілізація позиції на ринку;
- відновлення бізнес-репутації боржника.

Результати санації (окрім подолання неплатоспроможності та відновлення конкурентоспроможності) можна оцінити, знаючи додатковий прибуток підприємства, тобто різницю між сумою прибутків після санації і розміром прибутків (збитків) до її проведення. Для об'єктивнішого оцінювання ефективності прогнозований обсяг прибутку приводиться до теперішньої вартості. Вкладення в проведення санації розглядаються як інвестиції санатора в підприємство, що перебуває у фінансовій кризі, з метою одержання прибутку (в абсолютній чи відносній формі).

Потенційна вартість визначається за допомогою приведених до теперішньої вартості майбутніх фінансових потоків. Цей метод оцінювання ефективності санації базується на дисконтуванні майбутньої вартості фінансових потоків.

З урахуванням умов та специфіки діяльності аграрних підприємств їх санація забезпечується шляхом досягнення відповідних критеріїв виробничої, фінансової, ресурсної, ринкової, соціальної та екологічної стійкості. Оцінку ефективності санації визначають базуючись на показниках ресурсного потенціалу підприємства, ефективності його використання, рівня функціональних складових та інтегрального показника економічної санації. Рівень ефективності санації аграрного підприємства пропонується розраховувати за формулою:

$$EC = \sum_{i=1}^7 K_i * B_i \quad (1)$$

де: EC – коефіцієнт ефективності санації аграрного підприємства;

K_i – коефіцієнт i -ї складової економічної стійкості аграрного підприємства, що визначається як співвідношення суми бальної оцінки основних внутрішніх детермінантів відповідної складової до її максимального можливого значення;

B_i – вага i -ї складової економічної стійкості аграрного підприємства, що встановлюється шляхом здійснення експертної оцінки.

Недоліком цього методу є неможливість отримати конкретний числове значення, проте показник може бути інструментом аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень в ході реалізації плану санації аграрного підприємства.

Висновки. Для перспективного планування економічної захищеності на вітчизняних підприємствах у після кризовий період потрібно, в першу чергу, переймати позитивний досвід зарубіжної практики її відновлення в тому числі й шляхом запровадження інструментів санації, що дозволить прискореними темпами досягти на стратегічно важливих напрямках аграрних підприємствах раціональної фінансової політики з чітко визначеною фінансово-економічною стратегією розвитку з

урахуванням процесів кредитування, страхування, реалізації внутрішніх механізмів мінімізації фінансових ризиків та економічного піднесення аграрної сфери.

SUMMARY

The authors study the essence of restructuring, the main form of which is the financial and economic mechanism, as well as show a conceptual model for the implementation of enterprise reorganization. Methodological recommendations for implementation of rehabilitation with regard to the criteria of decision-making and innovation component are proposed.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Дмитренко А.І. Стратегії антикризової діяльності промислових підприємств / А.І. Дмитренко // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 4 (20). – С. 49-53.
2. Крюкова І.О. Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств. / І.Ю. Крюкова // Облік і фінанси. – 2012. – №4(58). – С. 41-44.
3. Yalovyı G.K., Ivanyts'ka O.V. An economical effect of Enterprises' Conglomerate Merging / G.K. Yalovyı, O.V. Ivanyts'ka // International scientific dual-conference "Towards knowledge-based economy" & "Enterprise management: diagnostics, strategy, effectiveness". – Riga: RTU Publishing House, 2007. – Pp. 105-106.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2008. – 412 с.
5. Андрушак Є.М. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є.М. Андрушак // Фінанси України: журнал. – 2004. – №9. – С. 118-124.
6. Булович Т. Методичні підходи до оцінки санаційної спроможності підприємства / Т. Булович // Економіст. – 2009. – №12. – С. 44-47.
7. Карпунь І.Н. Санація в системі антикризового управління підприємством. – [Електронний ресурс]: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca/Ekon/2009_30/49.pdf
8. Кирієнко О. Проведення санації підприємства /Кирієнко О. // Вісник податкової служби України. – 2009. – №37-38. – С. 23-25.
9. Хома І.Б.Формування аналітичного інструментарію діагностики рівня фінансово-кредитної захищеності промислового підприємства: монографія / І.Б. Хома. – Розділ 3.16 – С. 149-157 // Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки. – Частина 2. / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко. – Умань: Видавець«Сочінський», 2011. – 278 с.
10. Хома І.Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства: монографія / І.Б.Хома. – Львів: Вид-во Національного університету „Львівська політехніка”, 2012. – 504 с.
11. Гришова І.Ю Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І.Ю Гришова, Т.С. Шабатура // Облік і фінанси. – №1, 2013. – С. 99-104

Надійшла до редколегії 23 квітня 2013 р.